

Litres.

Геллнер, Е. (2004). *Розум і культура: історична роль раціональності та раціоналізму*. Харків: Акта.

Дацюк, С. (2015). Чи потрібна філософія в Україні? Україна 2015. Завдання нової країни. Отримано з <http://www.ji.lviv.ua/n80texts/80-zmist.htm>

Ивахненко, Е., & Губин, В. (2019). *Культура и образование в современных философских исследованиях*. Москва: Интермедиа-тор.

Платон. (2000). *Держава*. Київ: Орієнтир.

Філософія процесу Альфреда Норта Уайтхеда як складова усталеної філософської традиції

Павло Костін

Національний Університет «Кієво-Могилянська Академія»
(Київ)

Місце Альфреда Норта Уайтхеда як метафізика у розрізі магістральних філософських течій визначити досить складно. З одного боку, один із мотивів сприйняття Уайтхеда пов'язаний із «континентальною» філософією процесу (насамперед постструктуралістською). Наприкінці ХХ сторіччя Уайтхед був активно сприйнятий Жилем Дельбозом та Бруно Латуром. Обидва не соромилися називати його одним із найважливіших філософів ХХ сторіччя (Latour, 2005, p.1; Shaviro, 2007, p. 12).

З іншого боку, сучасна Уайтхеду неопозитивістська думка не сприймала серйозно його метафізику у тому вигляді, в якому вона постає у «Процесі та реальності» (Robinson, 2009, p. 6). Жодним чином не йдеться про ригоризм у визначенні місця його метафізичного проекту в рамках аналітичної традиції. Залишивши осторонь «Процес та реальність», деяким його сучасникам, наприклад, В. В. Квайну, йдеться про паралелізм їхніх розробок у царині філософії науки (Mchenry & Shields, 2016, pp. 487–489).

Сучасні рецепції його філософії, представленої у «Процесі

та реальності», поступово виходять за межі континентальної традиції. Сучасна філософія процесу дає підстави для реабілітації концептів, які досить довго залишалися на маргіналіях філософських досліджень. Розвідки деяких сучасних філософів свідомості (Девід Чалмерс, Гален Стросон) щодо проблеми відношення феноменального досвіду та фізичного світу не обходяться без процесуалістських імплікацій у дусі Уайтхедівської позиції (Mchenry & Shields, 2016).

Одним з таких спірних, проте відкритих до реабілітації моментів, є деякий «панпсихізм» Уайтхедівської концепції природи та буття, що знаходить своє вираження у спротиві біфуркації ментального та матеріального та специфічній інтерпретації суб'єкт-об'єктних відношень. Суб'єктивність, згідно з Уайтхедом, виражається у самопокладанні та актуалізації потенційностей, об'єктність – це інша сторона відношення, що виступає у якості детермінанти (чи стимулу) процесу самопокладання. Ця дуальність суб'єкт-об'єктного відношення взаємообернена, оскільки всі процесуальні одиниці виступають в обох ролях (залежно від їхнього відношення до інших) в рамках розгортання процесу як цілого (Whitehead, 1978, р. 164, 223). Таким чином, суб'єктивність – це характеристика будь-якої речі у її стосунку до інших у процесі самопокладання.

Схожим чином функціонує і дуальність ментального та фізичного полюсів становлення актуальностей. Ментальна активність виступає здатністю сприймати вхідну інформацію у процесі самопокладання, що властиво як живим, так і неживим істотам (Whitehead, 1978, р. 85). Уайтхед розглядає досвід, де мислячий суб'єкт – це лише приватний випадок суб'єктивності як такої, як і саме мислення у звичному сенсі – найвищий ступінь відкритості до інформаційних впливів, що й зумовлює «вищий» порядок суб'єктивності.

Варто розуміти, що все це термінологічне безумство не має на меті «одохотворити» світ, а покликане оформити метафізичний фундамент сучасної йому науки, насамперед фізики, яка, грубо кажучи, починає процесуалізувати колись стабільну матерію. Це спроба розглянути умови можливості самоорганізації елементів відомого нам світу, облишивши еволюціоністські доктрини та притаманний їм телеологічний аспект (наприклад, як

це розглядає інтуїціонізм Бергсона) (Whitehead, 1978, p. 47). Інтерес Уайтхеда полягав зокрема у подоланні обмежень прагматистської настанови заради створення цілісної метафізики процесу. Він онтологізує процесуальні аспекти, що прагматисти, насамперед Вільям Джеймс, приписували суб'єктивному досвіду (Stenner, 2011); що мав на увазі й Джон Дьюї, коли писав про «математизованість» його характеристики досвіду (Dewey, 1941, p. 646).

У підсумку, метафізика Альфреда Норта Уайтхеда (невіддільна від його доробку у сфері філософії науки) органічно вписується в наявну філософську традицію. Долаючи обмеженість прагматистської думки у її застосунку до області наукового пізнання, доробок Уайтхеда містить неабиякий потенціал для реабілітації у площині сучасної філософії, у тому числі й аналітичній.

Список посилань:

Dewey, J. (1941). The Philosophy of Whitehead. In P. A. Schilpp (Ed.) *The Philosophy of Alfred North Whitehead* (641–662). The library of living philosophers, Vol. III. Evanston; Chicago.

Latour, B. (2005). What Is Given in Experience? *Boundary 2*, Vol 32 (1), 223–237.

Mchenry, L. B., & Shields, G. W. (2016). Analytical Critiques of Whitehead's Metaphysics. *Journal of the American Philosophical Association*, 2(03), 483–503.

<https://doi.org/10.1017/apa.2016.21>

Robinson, K. (Ed.). (2009). *Deleuze, Whitehead, Bergson: Rhizomatic Connections*. Palgrave Macmillan.

Shaviro, S. (2007). Deleuze's Encounter With Whitehead. Retrieved from <http://www.shaviro.com/Othertexts/DeleuzeWhitehead.pdf>

Stenner, P. (2011). James and Whitehead. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, III-1.

Stenner, P. (2011). James and Whitehead. Assemblage and Systematization of a Deeply Empiricist Mosaic Philosophy. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 3(1), 101–130.

Whitehead, A.N. (1978). *Process and Reality: An Essay in Cosmology*. New York: Free Press.